

VITA MARINA

Zeebiologische documentatie
Kwartaaluitgave

30e jaargang - 1980 - nr. 3

ISSN 0165 - 8980

INHOUD: 24 bladzijden

7 - WEEKDIEREN ALGEMEEN pag. 57 - 60

12 - KOPPOTIGEN pag. 31 - 34

19 - MARIENE FLORA pag. 31 - 38

28 - LITERATUUR pag. 87 - 90

29 - VARIA MARITIMA pag. 393 - 396

BIOLOGISCH ONDERZOEK SCHEEPS- SCHADE

De nautische dienst van de Rotterdamse rederij Nedlloyd heeft de hulp van een bioloog ingeroepen om een sloopschade te onderzoeken. Nedlloyd hoopt, dat de man kan zeggen wanneer het vrachtschip Nedlloyd Rotterdam een scheur van ruim acht meter in de bodem heeft opgelopen.

De bemanning, aldus het personeelsblad 'Nedlloyd Parade', heeft niet gemerkt, dat het schip de grond heeft geraakt. Dat werd pas ontdekt, toen aan de binnenzijde van de dubbele bodem een weelderige algengroei ontstond.

Inspectie in Bahrein bracht de schade (voorlopig een half miljoen) aan het licht. De bodem van het schip was vrijwel over de volle lengte bekrast. Dat het schip aan de grond heeft gezeten, staat voor de nautische dienst vrijwel vast. Maar de bioloog moet aan de hand van een ouderdomsschatting van de algen uitzoeken wanneer dat ongeveer gebeurd is. (NRC).

TE KOOP AANGEBODEN

Jaargangen Vita Marina 1968 t/m 1980 (jaargangen 18-29). Prijs f 100,— in één koop. Voor informatie: telefoon 01100-20456, S. Rijn, Couwervestraat 22, 4461 XD GOES.

ROZEREN OF ROZERTJE GOOIEN

een oud Katwijks kinderspel.

In Katwijk werd vroeger een spelletje met schelpen gespeeld. Dit spelletje heette rozeren of rozertje gooien.

Men markeerde een tegel met een kruis, een paar tegels verder werd een streep getrokken. Ieder der deelnemers trachtte om de beurt, staande achter de streep, een bepaald aantal schelpen op de gemarkeerde tegel te gooien. Waren alle schelpen gegooid, dan mocht men proberen de ernaast gegooide schelpen op de tegel te schieten of te "pieken". De schelpen, die men op de tegel had geschoten, mocht men houden. Indien men naast de tegel schoot, was de volgende aan de beurt.

In feite was het een soort knikkerspel. Men heeft mij verteld, dat schelpen gebruikt werden, omdat men geen geld had om knikkers te kopen. Het was echter niet de bedoeling, dat men in het wilde weg wat schelpen van het strand oprapte. Men moest een bepaald soort zoeken. Het spel werd namelijk alleen met rozers gespeeld. Vandaar ook de naam rozeren of rozertje gooien.

Maar wat zijn rozers? Men gaf mij de volgende beschrijving. Het zijn bruine, wat driehoekige schelpen met een omgebogen topje en met ribbels. De ribbels vormden voor kleinere kinderen een belangrijk kenmerk bij het zoeken. Door de schelp langs hun tanden te halen wisten ze, of ze al dan niet de goede schelp hadden.

De rozer is de venusschelp, *Venus gallina striatula* (Da Costa, 1778). De naam venus-schelp is niet bekend in Katwijk.

De Katwijkers hebben nog een paar eigen benamingen voor schelpen, namelijk buitelekker, kokkelekaene of kokkel en kroon.

De buitelekker is een rozer of venusschelp, die uit zee opgevist wordt. Een Katwijker vertelde mij, dat lek kust betekent. In het Woordenboek van de Volkstaal van Katwijk aan Zee, geschreven door G.S. Overdiep, worden de termen Binnelek en Buitelek ver-

klaard. Dit zijn visplaatsen op 10' à 15' en op 25' uit de kust. De naam buitelekker wordt gebezigd voor verse exemplaren, terwijl de naam rozer gebruikt wordt voor strandexemplaren. De buitelekker was bij het rozeren meer waard dan de rozer, omdat de schelp mooier van kleur was.

De grote strandschelp, *Maetra corallina cinerea* (Montagu, 1803) wordt in Katwijk kokkelekaene of kokkel genoemd. Deze soort werd en wordt nog steeds veel verzameld door Katwijkers. Men gebruikt het dier als aas om te vissen. Men vangt hiermee bot, schar, gul (jonge kabeljouw) en ook wel paling.

De kroon is de eetbare hartschelp, *Cardium edule* L., 1758. Een andere Nederlandse naam voor deze schelp is kokkel. In Katwijk echter kent men de naam kokkel alleen voor de grote strandschelp. Ook dit dier wordt als aas gebruikt.

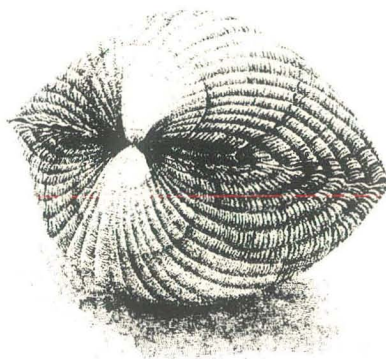
Misschien kennen enkele lezers plaatselijke namen van schelpen, spelletjes met schelpen e.d. Ik zou het zeer op prijs stellen, indien zij mij hiervan op de hoogte zouden willen stellen. Brieven kunnen worden gezonden aan Dr. Lelykade 39, 2583 CL 's-Gravenhage.

Frouke Basters.

PAPIERETENDE SLAKKEN

Bepaalde delen van Engeland hebben last van slakken en wel op een onverwachte manier. Bij gebrek aan ander voedsel richten de slakken hun belangstelling op papier en in het bijzonder op postzegels, die aan de achterzijde zijn voorzien van voedselrijke gom! Slakken, die zich in een brievenbus hebben genesteld, zijn niet alleen beschermd tegen weer en vijanden, maar worden door de omwoners bovendien ongewild en regelmatig voorzien van voedsel. Zij knabbelen dan aan de postzegels op de brieven. Op een bepaalde plaats gebeurde dat zo vaak, dat de Engelse postheren de aangevreten brieven voorzag van de mededeling: "Contents eaten by snails". (Stamp Collector, 1-3-1980).

SCHELPE EN KUNST

Het is eigenlijk helemaal niet zo verwonderlijk, dat de schelp met haar bijzondere kleuren, vormen en patronen door kunstenaars wordt vereeuwigd. Opvallend in dit opzicht zijn de etsen van de Utrechtse graficus Gerard van Rooy. In een folder lazen wij daarover het volgende: Wat op het eerste gezicht een schelp lijkt, blijkt bij beschouwing een studie te zijn naar nuanceverschillen en uitdrukkingmogelijkheden. Aan de hand van bijgaande illustratie kunt u uzelf overtuigen van de kwaliteit van Van Rooy's werk. Dit is een kokkel, maar daarnaast heeft Van Rooy nog negen andere etsen vervaardigd. Niet alleen van onze eigen kust afkomstige schelpen, maar ook tropische, zoals Conidae e.a. Zo'n ets kost f 200,— tot f 250,— en is ongeveer 40 cm hoog. Mocht u belangstelling hebben, de kunstenaar, de heer G.J.M. van Rooy woont aan het Domplein 14 te Utrecht, maar heeft geen telefoon. U kunt ook proberen met hem in contact te komen via Galerie Jas, Nachtegaalstraat 3 te Utrecht, telefoon 030-317675.

KORAALSCHADE

Begin augustus 1980 raasde de orkaan Allan door het Caribische gebied. Met snelheden van meer dan 300 kilometer per uur teisterde dit tropische stormgeweld, onder andere het eiland Jamaica. Slachtoffers en verwoeste eigendommen.

Onder het zee-oppervlak langs de kust blijkt Allan nu ook enorme schade aangericht te hebben. Geleerden troffen tot een diepte van vijftig meter een verschrikkelijke ravage aan onder het bestand van koralen en bijvoorbeeld zee-egels. Hele koraalriffen waren verdwenen.

De geleerden denken, dat het wel tientallen jaren kan duren, voordat de onderwaterfauna in dat gebied zich weer zal hebben hersteld. (De Telegraaf).

NOGMAALS DE BRAAM

Het artikel in de Vita over de Braam, *Brama raii* (Bloch), - Vissen 45 - heeft de heer D.J. Boerman uit Den Haag aanleiding gegeven tot de volgende reactie.

In de winter 76/77, waarschijnlijk januari, misschien december, was ik aan de wandel in de duinen en maakte even een ommetje over het strand. En bij paal 103 lag zowaar een braam. De meeuwen hadden 'm ook ontdekt en dat had z'n habitus geen goed gedaan, maar hij was duidelijk herkenbaar.

Honderd meter verder stond een andere wandelaar te kijken naar een vis, die in de uitlopers van de branding lag te spartelen en vergeefs z'n best deed om dieper water te bereiken. Alweer een braam, nog helemaal gaaf en springlevend. We haalden de stakker op 't droge, brachten 'm naar de kop van een golfbreker en mikten 'm weer terug in z'n biotoop. Maar helemaal in orde was-ie toch niet want hij had nog steeds moeite om z'n normale houding aan te nemen en bleef in de bovenste waterlaag spartelen. Tien minuten later lag-ie dan ook weer op 't droge.

Nadat ik 'm opnieuw in zee teruggezet had, vervolgde ik m'n wandeling naar paal 104 en op dat ene kilometertje ben ik zeker nog vijf of zes bramen tegengekomen. Een ervan was nog vrij gaaf en van hem heb ik toen een portretje gemaakt; de andere waren allemaal behoorlijk aangevreten door de meeuwen.

Er was toen dus kennelijk een hele school in de Noordzee verdwaald geraakt, maar wat was de oorzaak van het aanspoelen? En waarom een hele school tegelijk, terwijl men toch aanneemt dat de braam een solitair levende vis is. Of gaat 't bij vissen misschien net zoals bij veel vogelsoorten dat juist de solitair levenden op de trek elkaars gezelschap zoeken?

UIT DE

VLOEDLIJN

Op 13 april 1980 vond Frouke Basters aan het Zuidstrand te Katwijk in schelpengruisbankjes tussen goudkammetjes, fuikhorentjes, wenteltrapjes en alikruikjes een oud exemplaar van *Ocenebra ernaceus*, lang ongeveer 3 cm en grijsblauw van kleur. Helaas was het sifokanaal beschadigd.

*

Het strand van Hoek van Holland bood mij op 5 juni 1980 een aantal interessante vondsten. Net ten noorden van de pier heb ik de hele middag in gruisbankjes rondgesnuffeld. Het begon meteen al goed met een recent exemplaar van *Trivia europaea* (Montagu), gevonden in een gruisbankje pal ten noorden van de pier. Andere bijzondere vondsten die middag waren *Dentalium vulgare* Da Costa (1 sterk afgesleten exemplaar), *Hinia incrassata* (Ström) (1 volkomen gaaf exemplaar), *Oenopota turricula* (Montagu) (1 bijna gaaf, vers exemplaar), *Acteon torna-*

tilis (Linné) (1 licht beschadigd, iets verkleurd exemplaar) en *Phaxas pellucidus* (Pennant), waarvan ik 2 licht beschadigde losse kleppen vond. Ook vond ik een losse klep van *Abra prismatica* (Laskey)*). Helaas sneuvelde dit tere schelpje al op het strand, tussen de vingers van mijn iets te grijpgrage handen. Het brak ik 3 stukken uiteen. Hopende dat de stukken niet stuk zouden gaan, heb ik die ook maar mee naar huis genomen. Eenmaal thuis heb ik ze op karton geplakt. Het ziet er weliswaar niet al te fraai uit, maar toch...

Van de wat meer algemeen voorkomende schelpen vond ik dat ze in vrij grote getale op het strand te vinden waren. *Lunatia alderi* (Forbes) bijvoorbeeld was zeer talrijk te vinden, maar meestal waren dat sterk verkleurde (blauw), beschadigde exemplaren. Een enkeling was volkomen gaaf en had een fraaie vlekjestekening. Verder vond ik doubletten van *Petricolaria pholadiformis* (Lamarck), *Cerastoderma edule* (Linné), *Chamelea striatula* (Da Costa), *Angulus tenuis* (Da Costa), *Fabulina fabula* (Gronovius), *Macoma balthica* (Linné), *Abra alba* (Wood) (vele) en *Spisula subtruncata* (Da Costa) (veel juveniele). Tenslotte vond ik een fraaie losse klep van *Laevicardium norvegicum* (Spengler) en ook viel het me op, dat het zeeboontje (*Echinocyamus pusillus* O.F. Müller) zo talrijk aanwezig was.

Aangezien het Noordzeestrand mij nooit veel heeft geboden kunt u begrijpen, dat dit de dag van mijn leven was.

Charles Szerkowski, Enschede.

*) Laskey wordt als auteur genoemd door Nordsieck. Wij houden het op: (Montagu, 1803). Zie Janssen - lijst recente en fossiele Nederlandse soorten -, Tebble en Entrop. Red.

14de SHELL CLUB IN FLORIDA

Florida heeft een lange kustlijn, een rijke fauna -ook aan mollusken- en dientengevolge ook veel schelpenverzamelaars, want ons bereikt het bericht dat in Fort Walton Beach de Northwest Florida Shell Club als 14de club in

Florida is gestart. We kennen natuurlijk niet het ledenaantal van de andere 13 clubs, maar kennen wel de drang van de Amerikanen naar clubvorming, sociale contacten, gezellige parties en diners. En dan nog te bedenken dat elke club die zich ook maar enigszins respecteert jaarlijks met een shellshow voor het voetlicht komt.

Het embleem van deze club is de schelp *Fasciolaria tulipa*, die in diep water voor de kust van Fort Walton Beach voorkomt.

RESERVATEN IN ZUID AFRIKA

Twee nieuwe marienbiologische reservaten zijn aangewezen langs de kust van Natal in Zuid Afrika. Beide reservaten staan onder supervisie van de South African Sea Fisheries Act. In beide reservaten is het verzamelen van levende mollusken verboden. Het ene reservaat ligt aan de uiterste zuidkust van Natal tussen Marina Beach en Trafalgar. Het is 3 km lang en strekt zich in zee 500 meter vanaf de laagwaterlijn uit. Slechts lijnvissen vanaf het strand is toegestaan.

Het andere reservaat is veel groter - 79 km lang- en ligt tussen Cape Vidal en Sodwana Bay bij de grens tussen Natal en Mozambique en strekt zich tot 3 km in zee uit. De reservaten zijn door bakens aangegeven.

TE KOOP AANGEBODEN

Wegens ruimtegebrek en andere interessen biedt R.P. Spanjer, Gaasterlandlaan 29, 5628 AX Eindhoven, telefoon 040 - 417738 te koop aan:

- Europese malacologische verzameling: hoofdzakelijk zelf verzameld, merendeels aan de Costa Brava, veelal gedoken, uitsluitend gave exemplaren.
- Uitgaven van Nordsieck (Gastropoda en Bivalvia).
- Schelpen vinden en herkennen, Entrop.
- Schelpen die men vinden kan, Entrop.
- Vita Marina van januari 1975 af. Alles in goede staat.